

II. STUDII, ARTICOLE, OPINII

INEFICACITATEA LEGATELOR (PARTEA A II-A)¹

Ioana NICOLAE

Universitatea Transilvania din Braşov
Facultatea de Drept

Abstract

The first part of the study dedicated to the ineffectiveness of the bequests aimed to analyze the nullity of the bequest, and in part, the revocation of bequests, more specifically, the voluntary revocation of the bequest, following that in this second part of the study to present the tacit revocation of the bequest and in the next one the judicial revocation of the bequest.

Keywords: *bequest, ineffectiveness of the bequest, tacit voluntary revocation of the bequest.*

1. Revocarea voluntară tacită. Noţiune, cazuri

Revocarea testamentului este tacită atunci când aceasta, deşi nu se materializează într-un act juridic de revocare expresă, rezultă în mod indirect, dar neîndoielnic, din săvârşirea anumitor acte sau fapte de către testator sau cunoscute de acesta, care produc efectul revocării testamentului anterior. Din punctul de vedere al modalităţii de revocare voluntară tacită, vom distinge, aşadar, între faptele săvârşite de testator sau actele încheiate de acesta, care produc efectul revocator datorită manifestării sale de voinţă şi încheierea de acte juridice, care, datorită incompatibilităţii sau contrarietăţii, prezumă intenţia dispunătorului de a revoca acele dispoziţii anterioare.

În materia revocării voluntare tacite întâlnim următoarele cazuri:

a) Un prim caz de revocare tacită a testamentului este reglementat în cuprinsul art. 1.052 alin. (3) C. civ. Astfel, textul indicat prevede că „testamentul ulterior nu îl

¹ Prezenta parte reprezintă o dezvoltare şi adăugire la materialul publicat anterior în lucrarea intitulată *Devoluţiunea legală şi testamentară a moştenirii*, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2016.

revoca pe cel anterior decât în măsura în care conține dispoziții contrare sau incompatibile cu acesta (...). Este vorba în această situație despre întocmirea unui testament ulterior care, deși nu îl revocă expres pe cel anterior, conține dispoziții incompatibile sau contrare, caz de revocare care se aplică tuturor formelor testamentare, motiv pentru care acesta va fi primul analizat în cele ce urmează, deși din succesiunea textelor Codului civil acesta este al doilea în ordinea reglementării.

b) Potrivit art. 1.052 alin. (1) C. civ., „testatorul poate revoca testamentul olograf și prin distrugerea, ruperea sau ștergerea sa. Ștergerea unei dispoziții a testamentului olograf de către testator implică revocarea acelei dispoziții. Modificările realizate prin ștergere se semnează de către testator”. Așadar, al doilea caz de revocare tacită vizează distrugerea, ruperea sau ștergerea testamentului olograf.

c) În materia specifică a legatelor, arătăm că, potrivit art. 1.068 alin. (2), (3) C. civ., constituie revocare tacită înstrăinarea voluntară a bunului ce constituie obiectul legatului cu titlu particular, consimțită de către testator;

d) Ultimul caz de revocare a legatului, potrivit art. 1.068 alin. (4) C. civ. constă în distrugerea voluntară de către testator a bunului ce constituie obiectul legatului cu titlu particular.

În concluzie, vom avea patru cazuri de revocare voluntară tacită, două privind testamentul și două privind legatele, pe care le vom analiza în cele ce urmează.

2. Întocmirea unui testament ulterior

În ceea ce privește primul caz de revocare voluntară tacită, respectiv întocmirea unui testament ulterior, art. 1.052 alin. (3) C. civ. arată că „testamentul ulterior nu îl revocă pe cel anterior decât în măsura în care conține dispoziții contrare sau incompatibile cu acesta (...). Pentru a opera revocarea tacită în acest caz, trebuie îndeplinite următoarele condiții:

a) testamentul nou trebuie să îndeplinească condițiile de formă cerute de lege, testatorul să aibă capacitatea de a testa și consimțământul testatorului să fie valabil (să nu fie afectat de vicii de consimțământ iar testatorul să aibă discernământ);

b) testamentul anterior să conțină dispoziții contrare sau incompatibile cu cele din testamentul ulterior;

c) testamentul nou să nu prevadă expres revocarea testamentului anterior, deoarece în această ipoteză ne aflăm în situația unei revocări exprese și nu mai este vorba despre contrarietate sau incompatibilitate între cele două manifestări de voință *mortis causa*.

Revocarea poate să fie, după caz, totală (dacă noul testament cuprinde dispoziții care atrag o imposibilitate totală de executare a testamentului anterior) sau parțială (atunci când pot fi executate ambele testamente, însă cel anterior doar în parte, și

anume numai în ceea ce privește clauzele care concordă cu ultimul act de voință al testatorului)².

Se admite că incompatibilitatea nu se confundă cu contrarietatea, deși ambele produc același efect, respectiv revocarea³:

a) contrarietatea ar presupune imposibilitatea subiectivă de executare a două legate din testamente diferite, datorată intenției testatorului, aceasta rezultând din ansamblul dispozițiilor celui de al doilea testament. În acest caz, din punct de vedere material și juridic, executarea cumulativă a celor două legate este posibilă, dar acesteia i se opune însăși voința testatorului. Spre exemplu, testatorul lasă același bun, prin testamente succesive, la două persoane diferite; în ipoteza în care testatorul ar fi dispus printr-un singur testament, cele două persoane gratificate ar fi dobândit împreună bunul respective. Având în vedere întocmirea testamentului ulterior, se prezumă că voința testatorului a fost aceea de a revoca testamentul inițial însă nu trebuie exclusă nici posibilitatea ca intenția testatorului să fi fost aceea ca ambele persoane să dobândească legatul împreună, dacă din cuprinsul testamentului ulterior rezultă că voința sa este aceea de executare a ambelor legate concomitent.

b) incompatibilitatea ar presupune o imposibilitate absolută, obiectivă (materială sau juridică) de executare concomitentă a dispozițiilor din testamentele succesive. Exemple de imposibilitate materială: situația în care testatorul iartă de datorie un debitor al său, însă, ulterior, într-un alt testament, instituie un legat având ca obiect acea creanță în favoarea unei alte persoane sau ipoteza în care testatorul lasă un bun al său în proprietate unui legatar, iar prin testamentul ulterior îl lasă în proprietate exclusivă a altei persoane. Constituie exemple de imposibilitate juridică: cazul în care testatorul lasă unui legatar un imobil în deplină proprietate, iar ulterior, printr-un nou testament, îi lasă doar nuda proprietate (sau doar uzufructul). În acest caz, legatul din primul testament este revocat în ceea ce privește uzufructul (respectiv nuda proprietate). Sau ipoteza în care printr-un testament se lasă legat în favoarea unei persoane nuda proprietate sau uzufructul, iar legatul deplinei proprietăți din testamentul ulterior va avea ca efect revocarea legatului nudei proprietăți sau al uzufructului din testamentul anterior. Este de menționat că poate exista o imposibilitate obiectivă, materială sau juridică, de executare a două legate, chiar și în ipoteza în care legatele sunt cuprinse în același testament. Putem concluziona că, în realitate, și cazurile de incompatibilitate între dispozițiile din cele două testamente sunt tot rezultatul voinței testatorului.

Să reținem că redactarea unui nou testament nu reprezintă, în sine, revocarea testamentului anterior, fiind posibil ca toate dispozițiile din cele două testamente să fie susceptibile de executare simultană, dacă acest lucru corespunde voinței testatorului.

² G. Boroi, C.A. Anghelescu, I. Nicolae, *Fișe de drept civil*, ed. a 5-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2020, p. 573.

³ *Idem*, pp. 573-574.

În cele ce urmează vom enumera câteva situații în care nu este vorba de revocarea tacită a testamentului anterior, întrucât nu există incompatibilitate sau contrarietate:

a) prin testamentul inițial este instituit un legat universal, iar prin testamentul ulterior este instituit un legat cu titlu particular;

b) prin testamentul inițial este instituit un legat universal, iar prin testamentul ulterior este instituit un legat cu titlu universal;

c) prin testamentul inițial este instituit un legat cu titlu particular, iar prin testamentul ulterior este instituit un legat universal și rezultă că intenția testatorului a fost aceea de a se executa ambele legate;

d) prin testamentul inițial este instituit un legat cu titlu universal, iar prin testamentul ulterior este instituit un legat universal și rezultă că intenția testatorului a fost aceea de a se executa ambele legate.

Se admite că, în principiu, există contrarietate dacă testamentele succesive cuprind legate din aceeași categorie (universale, cu titlu universal sau cu titlu particular), cu privire la aceeași moștenire, fracțiune de moștenire sau bun succesoral, iar aceste dispoziții testamentare sunt făcute prin testamentele succesive unor persoane diferite, cu excepția situației în care se dovedește că intenția testatorului a fost ca legatele să se execute cumulative.

Potrivit art. 1.052 alin. (3) teza finală C. civ., efectele revocării nu sunt înlăturate în caz de caducitate sau revocare a testamentului ulterior. Astfel, legatele din testamentul anterior vor fi revocate, pe motiv de incompatibilitate sau contrarietate, de legatele din testamentul ulterior, chiar dacă acesta din urmă este ineficace, ceea ce înseamnă că testamentul ulterior va trebui să îndeplinească doar condiția validității (condițiile de fond și de formă), nu și să producă efectiv efecte juridice⁴.

3. Distrugerea, ruperea sau ștergerea testamentului olograf

În ceea ce privește cel de-al doilea caz de revocare voluntară tacită a testamentului reglementat în Codul civil, arătăm că potrivit art. 1.052 alin. (1) și (2), „testatorul poate revoca testamentul olograf și prin distrugerea, ruperea sau ștergerea sa. Ștergerea unei dispoziții a testamentului olograf de către testator implică revocarea acelei dispoziții. Modificările realizate prin ștergere se semnează de către testator.

Distrugerea, ruperea sau ștergerea testamentului olograf, cunoscută de testator, atrage de asemenea revocarea, cu condiția ca acesta să fi fost în măsură să îl refacă”.

În acest caz, revocarea rezultă din anumite fapte juridice săvârșite de testator sau cunoscute de acesta.

⁴ G. Boroi, C.A. Anghelescu, I. Nicolae, *op. cit.*, p. 574.

Este de precizat că această cauză de revocare tacită a testamentului se aplică doar în cazul testamentului olograf, în cazul testamentului autentic fiind operantă doar cauza de revocare tacită rezultând din incompatibilitate și contrarietate. Testamentul autentic nu poate fi distrus, rupt sau șters, deoarece originalul acestuia se păstrează în arhiva notarului public instrumentator și pentru că testamentul autentic poate fi revocat doar printr-un act autentic notarial sau printr-un alt testament. Potrivit art. 97 alin. (1) și (4) din Legea nr. 36/1995, „actele autentice notariale se întocmesc într-un singur exemplar original, care se păstrează în arhiva notarului public”. „Părțile vor primi un duplicat de pe actul original. Duplicatul actului notarial are forța probantă prevăzută de lege ca și originalul actului”.

Acestea sunt argumentele care susțin afirmația potrivit căreia în privința testamentului autentic operează doar revocarea tacită pentru incompatibilitate și contrarietate, el neputând fi distrus, rupt sau șters precum testamentul olograf.

Distrugerea, ruperea sau ștergerea testamentului olograf poate fi făcută personal de testator, de către un terț la ordinul sau cu știința testatorului, de către un terț fără ca testatorul să cunoască acest aspect, sau se poate datora unui caz de forță majoră sau unui caz fortuit (urmând a distinge din nou după cum testatorul a cunoscut sau nu aceasta).

A distruge⁵ înseamnă a face să nu mai existe, a nimici, a ruina. Distrugerea testamentului presupune, așadar, a face actul să nu mai existe, a-l nimici. Distrugerea testamentului se poate realiza prin ruperea acestuia, prin ardere, prin aruncarea acestuia astfel încât să nu mai poate fi găsit etc.

A rupe⁶ înseamnă a despărți (intenționat) un obiect în două sau în mai multe bucăți. Așadar, ruperea testamentului presupune despărțirea intenționată a acestuia în două sau mai multe bucăți.

A șterge⁷ înseamnă a face să nu se mai cunoască, să nu se mai vadă un text scris, un desen, răzând cu guma, trăgând linii deasupra etc. Operațiunea de ștergere a testamentului se poate realiza prin ștergere cu guma, trăgând linii deasupra, prin aplicarea de pastă corectoare etc.

Pentru a opera revocarea tacită a testamentului olograf prin distrugere, rupere sau ștergere, trebuie îndeplinite următoarele condiții:

a) să existe un testament olograf. Dacă acesta este întocmit într-un exemplar și se află în posesia testatorului, el trebuie să fie distrus, rupt sau șters. Dacă testamentul olograf a fost redactat în mai multe exemplare, este necesar ca toate exemplarele să fie distruse, rupte sau șterse;

b) operațiunea de distrugere, rupere sau ștergere a testamentului olograf trebuie să fie făcută în mod voluntar de către testator ori de un terț (nu neapărat din ordinul

⁵ DEX, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 311.

⁶ DEX, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 939.

⁷ DEX, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 1061.

testatorului) sau să fie rezultatul unui caz fortuit sau de forță majoră fortuit și, pentru aceste două din urmă ipoteze, cunoscută de testator⁸.

Distrugerea, ruperea sau ștergerea testamentului trebuie să fie efectivă. Dacă testatorul personal distruge, rupe sau șterge testamentul, revocarea acestuia este evidentă. În ipoteza în care dispoziția dată de testator terțului vizând distrugerea testamentului nu a fost executată, testatorul cunoscând acest lucru, și având posibilitatea de a-l reface, testamentul nu va fi revocat. Acesta va fi revocat doar în situația în care testatorul nu a avut cunoștința de neîndeplinirea de către terț a ordinului său privind distrugerea testamentului.

Revocarea tacită nu operează dacă testatorul nu are cunoștința de distrugerea, ruperea sau ștergerea testamentului olograf de către terț sau ca urmare a unui caz fortuit sau de forță majoră, caz în care legatarul va trebui să probeze nu numai că testamentul a existat, că a fost distrus, rupt sau șters fără știrea testatorului, ci și conținutul lui. De asemenea, revocarea tacită nu operează nici în ipoteza în care distrugerea, ruperea sau ștergerea testamentului a fost cunoscută de testator, dar acesta nu a fost în măsură să îl refacă (spre exemplu, distrugerea fortuită a testamentului a intervenit la o dată la care testatorul nu mai avea discernământ)⁹.

c) la momentul distrugerii, al ruperii sau al ștergerii testamentului olograf este necesar ca testatorul să aibă capacitatea de a reveni asupra dispozițiilor de ultimă voință și, de asemenea, voința acestuia să nu fie viciată și exprimată în cunoștință de cauză.

Revocarea tacită prin distrugerea testamentului poate fi totală sau parțială. Revocarea este totală dacă distrugerea a vizat întregul act de ultimă voință. Revocarea tacită parțială poate fi făcută prin ștergerea doar a unora dintre dispozițiile testamentare, prin bararea sau ștergerea unui element esențial al acestuia (data sau semnătura)¹⁰. În ceea ce privește ștergerea testamentului olograf, sunt însă de făcut câteva precizări. Ștergerea totală a testamentului olograf trebuie semnată de testator, ca de altfel și ștergerea parțială a acestuia. Spre această concluzie ne conduce textul art. 1.052 alin. (1) teza finală C. civ., care prevede că „modificările realizate prin ștergere se semnează de către testator”, textul nedistingând între ștergerea testamentului în întregime și ștergerea sa parțială. În cazul în care ștergerea a vizat doar o parte din testamentul olograf, dacă testatorul semnează respectiva modificare, va fi revocată tacit doar acea parte a testamentului, restul clauzelor urmând a-și produce efectele. Nesemnarea modificărilor făcute prin ștergere de către testator va avea drept consecință faptul că testamentul va produce efecte, astfel cum a fost redactat inițial, fără a se ține cont de partea ștearsă. Textul legal amintit anterior prevede doar semnarea modificărilor făcute prin ștergere, nu și datarea acestora.

⁸ G. Boroș, C.A. Anghelescu, I. Nicolae, *op. cit.*, p. 574.

⁹ *Idem*, pp. 575-576.

¹⁰ C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol. III, Ed. All, București, 1998, p. 629, nr. 1502.

În ceea ce privește ruperea testamentului olograf, din nou această operațiune poate privi testamentul în întregul său, sau doar o parte a acestuia. Revocarea voluntară tacită parțială are loc când, spre exemplu, se rupe o pagina a testamentului olograf (acesta fiind redactat pe mai multe pagini), sau se rupe doar o parte a testamentului care cuprinde dispoziția revocată, fiind însă necesar ca elementele de validitate ale părții rămase din testament să fie respectate – respectiv acesta să cuprindă scrierea olografă a testatorului, semnătura acestuia și data – pentru a putea produce efecte juridice. În cazul ruperii testamentului nu se cere condiția semnării, cum se întâmplă în cazul ștergerii.

Există situații în care revocarea voluntară tacită a testamentului nu poate fi totală, spre exemplu, în cazul în care acesta cuprinde recunoașterea unui copil. Chiar dacă testamentul olograf conținând aceasta clauză a fost rupt, șters sau distrus în totalitate de testator sau de un terț la ordinul acestuia, acestea echivalând cu revocarea testamentului, se admite că, în acest caz, potrivit art. 1.037 C. civ., se va putea proba valabilitatea formei și cuprinsul testamentului prin orice mijloc de probă, astfel încât recunoașterea copilului să capete eficiență. De asemenea, dacă, spre exemplu, într-un prim testament s-a recunoscut un copil din afara căsătoriei și printr-un testament ulterior se revine asupra acestei dispoziții testamentare, nu intervine contrarietatea, ci primul testament își va produce efectele pentru că potrivit art. 416 alin. (3) C. civ., recunoașterea de filiație, chiar făcută prin testament, este irevocabilă.

4. Înstrăinarea bunului ce constituie obiectul legatului cu titlu particular, consimțită de către testator

Textul art. 1.068 alin. (2) C. civ. prevede că „orice înstrăinare a bunului ce constituie obiectul unui legat cu titlu particular, consimțită de către testator, chiar dacă este afectată de modalități, revocă implicit legatul pentru tot ce s-a înstrăinat”.

Acest caz de revocare se aplică exclusiv în privința legatelor cu titlu particular, deoarece în privința legatelor universale și cu titlu universal, al căror obiect este reprezentat de o universalitate sau de o cotă-parte dintr-o universalitate, nu poate interveni o înstrăinare prin acte *inter vivos*. În plus, în cazul legatelor universale¹¹ și cu titlu universal, înstrăinarea anumitor bunuri va afecta doar emolumentul efectiv cules de legatari. De altfel, emolumentul poate varia și în cazul în care de la data redactării testamentului și până la decesul testatorului, acesta își sporește averea, caz în care la deschiderea moștenirii legatarul universal sau legatarii cu titlu universal vor moșteni potrivit vocației lor, mai mult decât a existat la data testării. În cazul

¹¹ Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 1939/1972, în I.G. Mișuță, *Repertoriu de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem și a altor instanțe judecătorești pe anii 1969-1975*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, pp. 212-213.

legatului universal sau a celui cu titlu universal, ceea ce prezintă relevanță este vocația conferită, și nu emolumentul efectiv cules. Dacă au loc înstrăinări, emolumentul va fi mai restrâns, dacă au loc achiziții, acesta va fi mai extins.

Vom preciza în cele ce urmează condițiile ce trebuie îndeplinite, atât în privința legatului care se revocă, cât și în privința actului de înstrăinare, pentru a putea opera revocarea voluntară tacită a legatului în temeiul art. 1.068 alin. (2) C. civ.

În ceea ce privește legatul care se revocă, vom menționa următoarele condiții:

a) legatul trebuie să fie cu titlu particular;

b) legatul trebuie să aibă ca obiect bunuri individual determinate – bunuri certe, adică nefungibile, sau bunuri de gen, dar care să fie individualizate. În ce privește bunurile de gen neindividualizate, precizăm că înstrăinarea ulterioară a acestora nu atrage revocarea legatului deoarece, chiar dacă acestea nu se găsesc în masa succesorală la data decesului testatorului, legatarul acestora este creditor al moștenirii, iar moștenitorii legali sau testamentari sunt obligați la plata legatului¹², potrivit art. 1.059 alin. (2) C. civ.

Bunul individual determinat ce face obiectul legatului poate fi atât un bun corporal, cât și un bun incorporeal¹³. S-a motivat, astfel, că legatul creanței, ca și legatul iertării de datorie (bunuri incorporale), se revocă dacă testatorul înstrăinează creanța, prin operațiunea juridică a cesiunii de creanță. Opinia exprimată este justă, motiv pentru care vom reține că și bunurile corporale pot fi obiect al legatului cu titlu particular care se revocă în ipoteza prevăzută de art. 1.068 alin. (2) C. civ.

În sfera de aplicare a prevederilor art. 1.068 alin. (2) C. civ. sunt incluse și legatele particulare ce au ca obiect dreptul succesoral al testatorului asupra unei moșteniri sau asupra unei cote-părți dintr-o moștenire, culeasă de testator și nelichidată încă. Moștenirea dobândită de testator și nelichidată încă poate face obiectul unei înstrăinări *inter vivos*, precum și obiectul unui legat cu titlu particular. În raportul dintre testator și legatarul său, universalitatea sau cota-parte din universalitatea moștenirii reprezintă un grup particular de bunuri, deci un legat cu titlu particular¹⁴.

În ceea ce privește actul de înstrăinare, vom menționa următoarele condiții:

a) înstrăinarea trebuie să fie făcută de testator în mod voluntar, exclusiv prin acte *inter vivos*. Această condiție are în vedere că doar actul voluntar al testatorului este apt să atragă revocarea indirectă a legatului. Înstrăinarea poate fi făcută printr-un act cu titlu oneros sau gratuit, întrucât textul legal nu distinge în această privință. Tot din textul legal se desprinde faptul că înstrăinarea poate fi pur și simplă sau afectată de modalități. De asemenea, se poate înstrăina bunul în integralitate sau

¹² M. Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Ed. Academiei RSR, București, 1981, p. 277.

¹³ Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, ed. a II-a actualizată și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2002, p. 242.

¹⁴ Fr. Deak, *op. cit.*, p. 242.

numai în parte. Dacă, spre exemplu, bunul a făcut obiectul vânzării pe calea executării silite, această condiție nu este îndeplinită, deoarece nu ne aflăm în prezența unei înstrăinări voluntare. Această delimitare este importantă pentru că, în prima ipoteză, în care înstrăinarea este opera voluntară a testatorului, reintrarea bunului în patrimoniul testatorului nu atrage executarea legatului, deoarece înstrăinarea a avut ca efect revocarea tacită a legatului. În schimb, în cea de-a doua ipoteză, în care bunul a ieșit din patrimoniul testatorului în mod involuntar (pe calea executării silite, a exproprierii, a vânzării bunului la licitație – în toate aceste cazuri neexistând acordul testatorului), reintrarea acestuia ulterior în patrimoniu va determina executarea legatului, acesta nefiind considerat revocat tacit. De asemenea, dacă testatorul dispune de bun prin acte *mortis causa*, nu ne aflăm în prezența unei revocări voluntare tacite prin înstrăinarea bunului ce a făcut obiectul legatului, ci prin redactarea unui nou testament.

b) înstrăinarea trebuie să fie reală și efectivă¹⁵. Astfel, s-a arătat că înstrăinarea fictivă sau existența unui simplu proiect de înstrăinare ori un pact de preferință nu atrag revocarea legatului. În schimb, promisiunea de vânzare, unilaterală sau bilaterală, atrage revocarea legatului chiar dacă aceasta nu este translativă de proprietate. Justificarea în reținerea acesteia drept cauză de revocare a legatului este generată de faptul că intenția de revocare a legatului este clară, din moment ce există manifestarea de voință de a înstrăina bunul. Deși nu are loc ieșirea bunului din patrimoniul testatorului, ceea ce interesează în acest caz este factorul intențional, respectiv manifestarea tacită, indirectă a voinței revocatorii a testatorului prin actul astfel încheiat. Înstrăinarea poate fi afectată de modalități (termen, condiție, sarcină), astfel cum precizează textul legal, ceea ce interesează în acest caz fiind intenția dispunătorului, respectiv intenția sa revocatorie;

Revocarea legatului se face pentru tot ceea ce s-a înstrăinat. Potrivit art. 1.068 alin. (2) C. civ., „orice înstrăinare a bunului ce constituie obiectul unui legat cu titlu particular, consimțită de către testator, chiar dacă este afectată de modalități, revocă implicit legatul pentru tot ce s-a înstrăinat”. Pe cale de consecință, revocarea poate fi totală sau parțială. În ipoteza în care bunul obiect al legatului a fost înstrăinat integral, va opera revocarea totală a legatului. Revocarea legatului va fi parțială dacă bunul a fost înstrăinat în parte (spre exemplu, o cotă-parte din proprietatea bunului, de 1/4, 1/3 etc.), iar dacă obiectul legatului cu titlu particular se referă la mai multe bunuri individual determinate, din care numai o parte au fost înstrăinate (din 3 bunuri individual determinate se înstrăinează doar unul, spre exemplu, o cotă-parte din acesta), din nou revocarea va fi parțială, privitoare doar la ceea ce s-a înstrăinat. Textul art. 1.068 alin. (3) C. civ. arată că „ineficacitatea înstrăinării nu afectează revocarea decât dacă:

a) este determinată de incapacitatea sau vicierea voinței testatorului;

¹⁵ Fr. Deak, *op. cit.*, p. 243.

b) înstrăinarea reprezintă o donație în favoarea beneficiarului legatului și nu s-a făcut sub condiții sau cu sarcini substanțial diferite de acelea care afectează legatul”.

Astfel, ca regulă, ineficacitatea înstrăinării nu va afecta revocarea legatului. Ineficacitatea înstrăinării se poate datora nulității (absolute sau relative), precum și altor cauze de ineficacitate¹⁶. De la regula enunțată, textul art. 1.068 alin. (3) lit. a) și b) C. civ., a instituit cele două excepții menționate anterior.

Prin excepție, ineficacitatea înstrăinării afectează revocarea, în sensul că revocarea va fi înlăturată, ceea ce înseamnă că legatul va produce efecte dacă are la bază incapacitatea, lipsa discernământului sau vicierea voinței testatorului. Rațiunea este aceea că orice manifestare de voință pentru a produce efecte juridice trebuie să emane de la o persoană capabilă, iar consimțământul trebuie să fie valabil. Dacă, din aceste motive, înstrăinarea nu este valabilă efectul revocator al legatului nu se mai produce, deoarece revocarea legatului se producea ca urmare a înstrăinării bunului.

Cea de-a doua excepție privește ipoteza în care înstrăinarea reprezintă o donație în favoarea beneficiarului legatului care nu s-a făcut sub condiții sau cu sarcini substanțial diferite de acelea care afectează legatul. În acest caz este necesar ca înstrăinarea să fie făcută printr-un contract de donație, donatarul să fie aceeași persoană cu legatarul instituit prin testament iar dacă există sarcini și condiții impuse prin legat și prin contractul de donație, acestea să nu fie substanțial diferite. Rațiunea pentru care dispunătorul ar face atât legatul, cât și donația este aceea ca legatarul să beneficieze de bun încă din timpul vieții dispunătorului, nu doar de la decesul acestuia. Astfel, în acest caz, chiar dacă donația este nulă, legatul va produce efecte. Este de precizat că, în ipoteza în care condițiile sau sarcinile care afectează legatul și donația sunt substanțial diferite (ceea ce prezumă că dispunătorul nu a urmărit doar să îi procure gratificatului mai repede bunul, ci și să își rezolve anumite probleme), legatul se va considera revocat chiar și în caz de ineficacitate a donației¹⁷.

5. Distrugerea voluntară de către testator a bunului ce constituie obiectul legatului cu titlu particular

Actul de distrugere materială a bunului ce constituie obiectul legatului, săvârșit de testator, are ca efect revocarea legatului. În acest caz, testatorul uzitează de dreptul său de dispoziție materială asupra bunului, iar în cazul înstrăinării, de dreptul de dispoziție juridică, însă în ambele cazuri efectul este același – are loc revocarea legatului. Condiția esențială este ca distrugerea materială a bunului să fie realizată în mod voluntar de testator, pentru că, în ipoteza în care distrugerea este

¹⁶ Pentru amănunte legate de ineficacitatea actului juridic civil, a se vedea G. Boroi, C.A. Angheliescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, ed. a 2-a revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2012, pp. 238-243.

¹⁷ G. Boroi, C.A. Angheliescu, I. Nicolae, *op. cit.*, pp. 577-578.

involuntară sau este săvârșită de un terț ori dacă bunul a pierit fortuit în timpul vieții testatorului, nu are loc revocarea legatului, ci intervine caducitatea legatului. Potrivit art. 1.071 lit. f) C. civ., orice legat devine caduc atunci când bunul ce formează obiectul legatului cu titlu particular a pierit în totalitate din motive care nu țin de voința testatorului, în timpul vieții testatorului sau înaintea împlinirii condiției suspensive ce afectează legatul.

În literatura de specialitate¹⁸ a fost exprimată și opinia potrivit căreia efectul revocator se produce și dacă distrugerea bunului este opera unui terț care acționează la ordinul și cu știrea testatorului. Apreciem că opinia este justă, chiar dacă textul legal se referă expres doar la testator ca autor al distrugerii. În acest caz, intenția revocatorie există, și acesta este criteriul la care trebuie să ne raportăm. Practic, atât în cazul înstrăinării voluntare, cât și în cazul distrugerii bunului ce face obiectul legatului, elementul esențial îl reprezintă factorul intențional – respectiv intenția dispunătorului de a revoca legatul. Nici din acest punct de vedere nu ar trebui să distingem dacă distrugerea este opera personală a testatorului sau a unui terț, însă la ordinul testatorului.

6. Retractarea revocării voluntare

Testatorul are libertatea ca până în ultimul ceas al vieții să își schimbe dispozițiile de ultimă voință, ceea ce înseamnă implicit că acesta poate reveni și asupra revocării unui testament anterior care s-a făcut fie expres, fie în mod tacit. Astfel cum este permisă retractarea revocării unui testament, este posibilă și retractarea și revocarea unui legat, care în esență reprezintă una din dispozițiile referitoare la patrimoniul succesoral sau la bunurile ce fac parte din acesta, cuprinse în testament.

Textul art. 1.053 alin. (1) C. civ. prevede că „dispoziția revocatorie poate fi retractată în mod expres prin act autentic notarial sau prin testament”. Așadar, dispoziția de retractare poate fi făcută în mod expres doar prin act autentic sau printr-o formă de testament.

În cazul retractării revocării prin testament, poate fi vorba de testament olograf, autentic sau privilegiat, care trebuie să îndeplinească toate condițiile de validitate impuse de lege. Este de precizat că nulitatea testamentului va atrage și nulitatea dispoziției de retractare a revocării pe care o cuprinde. De asemenea menționăm că testamentul sumelor și valorilor depozitate (art. 1.049 C. civ.) nu poate conține o dispoziție de retractare a revocării altui testament¹⁹.

¹⁸ A. Bacaci, Gh. Comăniță, *Drept civil. Succesiunile*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 123. A se vedea și M. Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Ed. Academiei RSR, București, 1981, p. 277.

¹⁹ G. Boroi, C.A. Angheliescu, I. Nicolae, *op. cit.*, p. 578.

Ca regulă, retractarea dispoziției revocatorii înlătură efectele revocării, așa cum prevede art. 1.053 alin. (2) teza I C. civ. Astfel, retractarea revocării are drept efect înlăturarea efectelor revocării și pe cale de consecință își vor produce efectele dispozițiile testamentare revocate.

În teza a II-a alin. (2) din același text legal sunt indicate excepțiile de la această regulă, respectiv situațiile în care retractarea revocării nu înlătură efectele revocării, și anume: în cazul în care testatorul și-a manifestat voința în sens contrar sau dacă această intenție a testatorului rezultă din împrejurările concrete.

Retractarea revocării poate fi făcută și în cazul în care revocarea voluntară tacită s-a produs ca urmare a întocmirii unui testament ulterior, ce conține dispoziții incompatibile sau contrare cu primul. Având în vedere că simpla revocare a testamentului ulterior nu înlătură efectele revocării primului testament [art. 1.052 alin. (3) teza a II-a C. civ.], rezultă că, dacă testatorul dorește ca primul testament să își producă efectele, atunci el va trebui să retracteze revocarea primului testament.

De asemenea, se admite că revocarea voluntară tacită prin distrugerea, ruperea sau ștergerea testamentului care conține legatul, prin înstrăinarea obiectului legatului și prin distrugerea obiectului legatului nu poate fi retractată, astfel încât, dacă testatorul dorește totuși să îl gratifice pe legatarul inițial, atunci va trebui să facă un nou testament, cu respectarea tuturor condițiilor de fond și de formă prevăzute de lege pentru acesta²⁰.

Retractarea revocării poate fi totală, în situația în care retractarea se întinde asupra revocării în tot, a cărui consecință este că testamentul revocat își produce toate efectele. Retractarea poate fi parțială atunci când testatorul retractează doar o parte a dispozițiilor testamentului revocat, și când doar acestea își vor produce efectele. Dacă testatorul dispune doar retractarea revocării testamentului, lucrurile sunt simple, respectiv se aplică regula potrivit căreia testamentul revocat își va produce efectele. Dar este posibil ca testatorul, odată cu retractarea revocării să aducă anumite modificări dispozițiilor testamentare revocate. În acest caz, se va da eficiență retractării, precum și noilor modificări. Dacă testatorul optează pentru retractare și totodată pentru modificarea dispozițiilor testamentare, el o va putea face doar printr-un testament (în oricare formă admisă de lege, cu excepția testamentului privind sumele și valorile depozitate, cu respectarea tuturor condițiilor de validitate impuse formei testamentare alese), nu și pe calea unui înscris autentic notarial. Dacă se optează doar pentru retractarea revocării, acest lucru poate fi făcut prin act autentic notarial. Astfel, ajungem la concluzia că retractarea revocării, ca de altfel și revocarea unui testament poate fi cuprinsă într-un act notarial având alt obiect (spre exemplu un contract de donație, de vânzare etc.).

²⁰ G. Boroi, C.A. Anghelescu, I. Nicolae, *op. cit.*, pp. 578-579.

Retractarea este în esență tot o revocare. Retractarea revocării făcută prin act autentic sau prin testament autentic este supusă înscrierii, de îndată, în Registrul național notarial de evidență a liberalităților (RNNEL), operațiune realizată de notarul public instrumentator [art. 1.053 alin. (3) C. civ.].

7. Concluzii

Prezentul studiu și-a propus o analiză amănunțită a revocării voluntare tacite a legatului, punctând atât chestiunile de ordin teoretic, cât și cele de ordin practic în privința tuturor formelor pe care le poate îmbrăca revocarea voluntară tacită.

Bibliografie:

- A. Bacaci. Gh. Comăniță, *Drept civil. Succesiunile*, Ed. Universul Juridic, București, 2013;
- G. Boroș, C.A. Angheliescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, ed. a 2-a revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2012;
- G. Boroș, C.A. Angheliescu, I. Nicolae, *Fișe de drept civil*, ed. a 5-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2020;
- Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, ed. a II-a actualizată și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2002;
- M. Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Ed. Academiei RSR, București, 1981;
- C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol. III, Ed. All, București, 1998;
- I.G. Mișuță, *Repertoriu de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem și a altor instanțe judecătorești pe anii 1969-1975*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976;
- I. Nicolae, *Devoluțiunea legală și testamentară a moștenirii*, Ed. Hamangiu, București, 2016.